

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

Tarama Sözlüğü'nde Yer Almayan Dede Korkut Kitabındaki Veriler Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Data From the Book of Dede Korkut That is not Included in the Tarama Sözlüğü

Ercan ALKAYA¹

¹Prof. Dr., Firat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Elazığ, ealkaya@firat.edu.tr, orcid.org/ 0000-0002-9618-5614

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
21.01.2025
Kabul/Accepted:
16.04.2025

DOI:

10.18069/firatsbed.1624372

Anahtar Kelimeler

Dede Korkut Kitabı,
Tarama Sözlüğü, söz
varlığı, Eski Oğuz
Türkçesi, Türkiye Türkçesi

Keywords

Book of Dede Korkut,
Tarama Sözlüğü,
vocabulary, Old Oghuz
Turkic, Turkey Turkish

ÖZ

Tarama Sözlüğü, Türkçenin Anadolu'daki tarihî gelişimini söz varlığı bakımından belgelendiren en önemli kaynaklardan biri olup 13. yüzyıldan günümüze kadar verilmiş pek çok eserden hareketle hazırlanmış Türkçenin önemli bir söz varlığı eseridir. Tarama Sözlüğü'nde 14.143 adet madde başı bulunmaktadır. Sözlükte 792 veriyle en fazla madde başı kelime, Ferec Ba'de's-Şidde'den taranmıştır. Dede Korkut Kitabı ise 498 veriyle en fazla madde başı taranan ikinci eserdir. 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki bir zaman diliminde sadece DKK'dan taranan 115 madde başı olması, bu eseri çeşitli açılardan önemli hale getirir. DKK, aynı zamanda Tarama Sözlüğü'nde en fazla tek verinin tarandığı eserlerden biridir. Buna rağmen DKK'de yer alan Türkçenin söz varlığına ait pek çok kelimenin (alakan: alıcı, av kaçırmayan kuş, boz oğlan: delikanlı, yeni yetme, çulğa-:sarmak, sarmalamak, belemek, gede: gevşek, adi, zayıf, değersiz, külük: hızlı vb.) ne DKK'den ne de bir başka eserden Tarama Sözlüğü'ne alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmada DKK'den bulunan ve Tarama Sözlüğü'nde yer almayan kelimeler ele alınacak ve konuyla ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

ABSTRACT

One of the key sources documenting the historical development of Turkish vocabulary in Anatolia is Tarama Sözlüğü (Compilation Dictionary of Historical Turkish). This study places Tarama Sözlüğü at its center, as it is a significant lexicographic work compiled from numerous texts dating back to the 13th century. The dictionary contains 14,143 headwords, with the largest number of entries (792) derived from Ferec Ba'de's-Şidde, followed by The Book of Dede Korkut (BDK) with 498 entries.

A particularly crucial aspect of BDK's contribution to the dictionary is that 115 headwords are attested solely in this work within the period spanning the 13th to 19th centuries. Moreover, BDK is among the sources with the highest number of unique lexical items recorded in Tarama Sözlüğü. However, despite its significance, many words found in BDK such as alakan (receptive, a bird that never misses its prey), boz oğlan (lad), çulğa- (to wrap), gede (slack, simple, weak, worthless), and külük (quick) are absent from Tarama Sözlüğü and do not appear in any other recorded sources.

This study examines these missing words from BDK, evaluating their absence in Tarama Sözlüğü and discussing their implications for the historical lexicon of Turkish

Atıf/Citation: Alkaya, E. (2025). Tarama Sözlüğü'nde Yer Almayan Dede Korkut Kitabındaki Veriler Üzerine Bir Değerlendirme. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 2, 829-838.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ercan ALKAYA, ealkaya@firat.edu.tr

1. Giriş

Dede Korkut Kitabı, Türk dünyasının ortak dilini, kültürel inanışlarını, gelenek ve inançlarını ihtiva etmesi bakımından Türk dilinin en önemli kaynaklarından biridir. Dede Korkut Kitabı, Anadolu ve Azerbaycan sahasında yazıya geçirilip Eski Oğuz Türkçesi özellikleri taşıdığı için Oğuzlara ait bir eser olarak kabul edilse de kapsadığı coğrafyanın genişliği oluşum tarihinin derinliği dolayısıyla Türk dünyasının tamamını kuşatan bir değere sahiptir.

Her ne kadar Dresden nüshasının kapağında eserin adı “Kitab-ı Dedem Korkut, Alâ Lisan-ı Tarife-yi Oğuzan” olsa da eserdeki hikâyeler, anlatıların oluşumu ve tarihsel arka zemini bu eserin sadece Oğuzlara ait olmadığını diğer Türk boylarını da içine aldığını gösterir. Ercilasun, Oğuzların 8. yüzyılda Seyhun kenarlarına göçmeleriyle oluşmaya başlayan Dede Korkut kitabındaki kahramanların etrafında bulunan boyların Seyhun nehri kıyılarında, Maveraünnehir, ardından Horasan, son olarak da Azerbaycan ve Anadolu sahasında yüzyıllarca sözlü gelenekte yaşadıkları 15. yüzyılda Akkoyunlu coğrafyasında son şekillerini alıp yazıya geçirildiğini belirtir (Ercilasun, 2019: 50). Dolayısıyla DKK’nin söz varlığı ele alındığında Eski Türkçeden günümüz Türk lehçe ve ağızlarına yayılan unsurlara rastlamak mümkündür.

DKK’nin mahiyeti, Türk dilinin her sahasını ve dönemini kapsamı dolayısıyla bulunduğu andan günümüze üzerinde hem Türkiye hem de Türkiye dışında binlerce irili ufaklı incelemeler yapılmıştır. Söz varlığının eskiliği, özgünlüğü ve kimi kelimelerin başka kaynaklarda geçmemesi nedeniyle metnin bünyesinde okunuşu, anlamlandırılması üzerinde pek çok tartışmalı husus da bulunmaktadır.

Eser üzerine günümüze değin ülkemiz dışında ve Türkiye’de çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Dede Korkut Kitabı üzerine ilk çalışmalar, H. O. Fleischer, Theodor Nöldeke, H. F. von Diez, W. Bardhold, Tumansky, A. Divaev, Ettore Rossi K. İnostrantsev, F. Babinger olmak üzere Alman, İtalyan, Rus âlimler tarafından yapılmıştır. Özellikle eser üzerindeki kapsayıcı çalışmalar yapmaları yönüyle Ülkemizde Orhan Şaik Gökyay, Muharrem Ergin, Osman Fikri Sertkaya, Semih Tezcan-Hendrik Boeschoten, Ahmet B. Ercilasun, Mustafa Kaçalın, Sadettin Özçelik, Mertol Tulum-M. Mahur Tulum’un çalışmaları önemlidir yine Azerbaycan’da M. Tahmasb, H. Araslı, Ə. Dəmirçizadə, F. Zeynalov, Ş. Cəmişidov, V. Zahidoğlu gibi Azerbaycanlı; Annagurban Aşırov gibi Türkmen ve M. Joldasbekov-G. Şadiyeva gibi Kazak bilim adamlarının Dresden ve Vatikan nüshası üzerine yaptıkları çalışmalar dikkate değerdir. Veli Muhammed Hoca tarafından Tahran’da 2018 yılında bulunan “Türkistan”, “Günbed” ya da “Türkmen Sahra” adlı nüsha üzerine de Yusuf Azmun, Metin Ekici, Ramiz Asker, Nasser Khaze Shahgoli-Valiollah Yaghkobi-Shahrouz Aghatabai-Sara Behzad ve Sadettin Özçelik gibi bilim adamları 2019 yılından itibaren hazırladıkları çalışmaları yayımlamışlardır (Alkaya, 2020: 154). Türkiye’de Orhan Şaik Gökyay ve Muharrem Ergin’in yaptığı çalışmalar öncü çalışmalardır. Daha sonra eser üzerine çalışma yapan bilim adamları karanlıkta kalan pek çok noktayı aydınlatmış, okuma ve anlamlandırma noktasında birçok kelimeyi çözüme kavuşturmuşlardır. Bununla birlikte halen daha üzerinde tartışma bulunan hususlar da vardır.

Bu çalışmada DKK’de yer alan ancak Tarama Sözlüğü’nde bulunmayan 17 kelime üzerinde durulmuştur. Ele aldığımız kelimelerin önemli bir kısmı yukarıda belirttiğimiz üzere çeşitli nasirler tarafında okuma ve anlamlandırma farklılıkları bulunan kelimelerdir. Mevcut çalışmaların ışığında okunuş ve anlamlarını uygun gördüğümüz bu kelimelerin Tarama Sözlüğü’nde yer alması gerekmektedir.

Tam adı “XIII. Asırdan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü” olup kısaca Tarama Sözlüğü olarak bilinen bu sözlük, 227 eserden taranan ve bugün kullanımda olmayan, ya da anlamı, anlamı, şekli değişik olarak kullanılan Türkçe kelimelerin sözlüğüdür (TS I, 1995: V). Sözlük, iki aşamadan geçerek bugünkü şeklini almıştır. Sözlük, önce XIII. Asırdan Günümüze Kadar Kitaplardan Toplanmış Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü adıyla Ömer Asım Aksoy ve Dehri Dilçin önderliğinde 1943-1957 yılları arasında dört cilt olarak basılmıştır. Her cilt kendi içinde A’dan Z’ye sıralı bir düzende, yaklaşık 30-50 eserden taranan fişlerin düzenlenmesiyle hazırlanmış, toplamda XIII.-XIX. yüzyıllar arasında yazılmış 160 eserin taranmasıyla oluşturulmuştur. Ancak sözlüğün eksiklikleri ve kullanım zorluğu sebebiyle yeni bir çalışma başlatılmıştır (Akyıldız Ay, 2017: 2-3). İkinci çalışmada önceki dört cilt yeniden gözden geçirilerek birleştirilmiş, bütün madde başları A’dan Z’ye sıralanmıştır. Daha önce taranan 160 esere 67 eser taraması ilave edilerek sözlüğe madde başı, anlam veya tanık bakımından yeni eklemeler yapılmıştır. Böylece, toplam 227 yazma eserden taranmış bütün malzeme, alfabetik sıra ile 1963-1972 yılları arasında altı cilt halinde yeniden yayımlanmıştır. Bu yeni baskıda kelimelerin, harekesiz de olsa, Arap harfli asıl yazılışları verilmiş ve örneklerin alınmış oldukları yazma eserlerindeki sayfa numaraları da belirtilmiştir. Ayrıca, Arap alfabesindeki

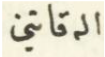
ayın, geniz n'si ve hı harfleri için transkripsiyon işaretleri de kullanılmıştır (Tietze-Tekin, 1989: 285). Sözlüğe daha sonra Ekler (VII. Cilt) ve Dizin (VIII. Cilt) ciltleri ilave edilmiştir. Sekiz ciltlik bu eser, her türlü eksik ve hatalarına rağmen Türkiye Türkolojisinde ortaya konan en ciddi çalışmalardan biridir.

Dede Korkut Kitabı, Tarama Sözlüğü için taranan 227 eserden biridir. DKK'nin taraması önce Şakir Ülkütaşır tarafından Dresden kitaplığındaki nüshanın fotoğraflarından yapılmış; sonra da eserin Vatikan nüshası, Dresden nüshasıyla karşılaştırılarak Muharrem Ergin tarafından taranmıştır. Sözlükte ilk taramanın yani Ülkütaşır'ın hazırladığı taramanın kısaltması (Dede), Ergin'in hazırladığı ikinci taramanın kısaltması ise (Dede. E.) olarak gösterilmiştir (TS I, 1995: XXI). DKK, Tarama Sözlüğü'nde en fazla tek verinin tarandığı eserlerden biridir. Tarama Sözlüğü'nde toplam 14.143 adet madde başı bulunmaktadır (Akyıldız Ay, 2017: 8). Sözlükte 792 veriyle en fazla madde başı kelime Ferec Ba'de's-Şidde'den taranmıştır. DKK ise 498 veriyle en fazla madde başı taranan ikinci eserdir. Üçüncü sırada da 372 veriyle Güvahi'nin Pendname-i Güvahi adlı eseri bulunmaktadır. 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki bir zaman diliminde sadece DKK'den taranan 115 madde başı olması, bu eserin önemini ortaya koyar (Alkaya, 2021: 195).

Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshası üzerinden hareketle tespit ettiğimiz 17 kelime üzerindeki okuma ve anlamlandırmalar gözden geçirilmiş, mevcut kelimenin naşirler tarafından okunmuş ve anlamlandırmaları, Türk lehçelerinden de yararlanılarak değerlendirilmiş, uygun bulunan şekil ve anlamın TS'ye alınması düşünülmüştür. DKK'nin Dresden nüshası için Sadettin Özçelik'in hazırladığı çalışma kullanılmış (Özçelik, 2016), ilgili kelimelerin geçtiği sayfa ve satır numarası (D.59a.13, D.91a.5 gibi) bu eser referans alınarak verilmiştir. Dresden nüshasında geçen kelimeler için en az bir cümle örneği alınmış, gerek görüldüğü durumda daha çok örneğe yer verilmiştir.

2. Tarama Sözlüğü'nde Yer Almayan Kelimeler

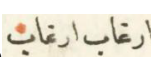
2.1. alakan: “yırtıcı, alıcı, av kaçırmayan kuş”.

kuşun **alakanı** , kumaşun arusını, kızun gökçeğini tokuzlama çarğap çuğa hânlar hânı Bayındıra pencik çıkardılar (D.62b.3; D.108a.8).

Dresden nüshasında iki yerde geçen bu kelime, M. Ergin (2004: 152) ve O. Şaik Gökyay (1973: 57) tarafından “kuşun ala kanını” şeklinde okunmuştur. Her ikisi sözlük kısımlarında ala kelimesinin “ala, alaca, karışık renkli”, kan kelimesini de “kan” olarak anlamlandırmışlardır. Ergin'in günümüz Türkçesine uyarladığı Dede Korkut Kitabı içinde ifade “Kuşun *alaca kanını*, kumaşın temizini, kızın güzelini...” (1969: 94), Gökyay'ın “Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları” adıyla yayımladığı eserde ise “*Kuşun ala kanını*, kumaşın eyisini, kızın gökçeğini ...” şeklinde geçer. Dolayısıyla her ikisi de “kuşun renkli kanını, ala kanlısını” gibi bir anlam vermektedirler. M. Tulum-M. M. Tulum ifadeyi *kuşun alakanı* olarak okuyup “kuşun alıcısı” olarak anlamlandırmışlardır (2016: 275, 274). M. Kaçalın *kuşun alakanı* (2017: 98) olarak okuyup karşılığını günümüz Türkçesiyle “kuşun alağanı (alıcısı) şeklinde vermiştir. S. Özçelik de *kuşun alakanı* diye okuyup günümüz Türkçesine “kuşun avcısı” (2016a: 248, 680) şeklinde aktarmıştır. Özçelik ayrıca sözlük kısmında alakan için “alıcı, av kaçırmayan (kuş)” anlamını vermiştir (2016b: 788).

S. Tezcan alakan kelimesiyle ilgili notlarında alağan kelimesinin Karakalpak, Türkmen lehçelerindeki “yırtıcı, alıcı kuş” anlamlarından hareketle alakan olarak yazılan kelimenin alağan'ın bir yan biçimi olduğunu belirterek alıcı, avcı kuş anlamına geldiğini düşünmektedir (2018: 201-202). Tarama Sözlüğü'nde yer almayan kelimenin sözlüğe bağlam da dikkate alınarak “yırtıcı, alıcı, av kaçırmayan kuş” şeklinde alınması uygun olacaktır.

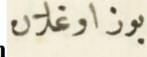
2.2. argap argap: “sıra sıra, sıralı”.

argap argap kara tağun yıhlmışıdı, yüceldi āhir / kanlu kanlu sularun soğılmışıdı, çağladı āhir (D.60b.4)

Dresden nüshasında sadece bir yerde ikileme şeklinde “argap argap” olarak geçen kelimenin sözlük anlamlarını Gökyay, argab argab “kıvrım kıvrım, bükülüp kıvrılarak (?)” (1973: 165), “Ergin argap “halka (?)” (1997: 18) ve Özçelik argap argap “art arda, sıralı (?)” (2016b: 792) şeklinde tereddüt belirterek soru işaretiyle vermişlerdir. M. Tulum-M. M. Tulum argap argap kara dağ “sıra sıra kara dağ” (2016: 271, 270), Kaçalın argap argap “arğap

arğap (büklüm büklüm)” (2017: 95, 361) olarak okuyup anlamlandırmışlardır. Kelimenin dağı belirten bir sıfat olmasından dolayı “sıra sıra, sıralı” olarak anlamlandırılarak TS’ye alınması uygun olacaktır.

2.3. boz oğlan: “delikanlı, genç, yeni yetme”.

bu mahalda erenlerün meydāni arslanı, pehlevānlarun kaplanı **Boz Oğlan** yetdi (D.38a.5)

Boz oğlan babasının evine geldi (D.38b.10).

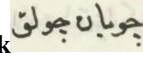
Boz **oğlan** Bamsı Beyrek hikâyesinde Bay Böre’nin oğlu Beyrek’in 15 yaşına kadar Beyrek adını almadan önce kendisi için iki kullanılan addır. Bu ad iki yerde geçer. Bamsı Beyrek 15 yaşına kadar gerçek adını almadan önce dokuz kez *oglan*, altı kez *Bay Börenün oğlu*, iki kez *boz oğlan*, on bir kez de *yigit* olarak anılmıştır. Günümüzde Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da ismi bilinmeyen çocuklar, ten ve rengine bakılmaksızın *bozo*, *boz oğlan* diye çağrılmaktadır (Özçelik 2016b: 418-419).

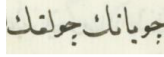
DKK’deki bu kullanıma benzeri benzer bir kullanım da bugünkü Kazak Türkçesinde kullanımı görülen *bozbala*’dır. *bozbala* Kazak Türkçesinde “13 ile olgunluk yaşı aralığındaki genç yiğit, delikanlı, yeni yetme, yetişkin, evlenmemiş genç” anlamındadır. DKK’de de benzeri anlama sahip olan bu kullanımda yalnızca *oglan* ismi yerine *bala* sözü vardır.

Kaz. T. *bozbala* Al, **bozbalalar!** *Sender de aytındar!* “Haydi gençler! Sizler de söyleyiniz!”; *Balalıq şağında da ol sandıq tas üstinde oynap, qoy jayıp jürip ötkizgen bozbala şağında da, osınıñ üstine kelip otırap oyğa batatın edi.* “Çocukluk çağında da o düz taşın üstünde oynayıp, koyunları güderek vaktini geçirdiği delikanlılık çağında da o taşın üzerine gelip oturup düşüncelere dalar” (QÄTS, C. 3, 407).

Tarama Sözlüğünde bulunmayan kelimenin boz oğlan “delikanlı, genç, yeni yetme” olarak sözlüğe alınması uygundur.

2.4. (çoban) çoluk: “çoban yamağı, yamak”.

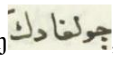
oñ atdılar, batmadı; kılıç urdılar, kesmedi; süñüyile sançdılar, ilmedi. **Çoban çoluk** kalmadı, hep yedi. (D.111a.4)

Şunda bir delü yigit yolcınun yolakçınun **çobanun çoluğun** etmegin alur (D.134b.11)

Türkiye Türkçesinde “çoluk çocuk” ikilemesi içinde geçen “çoluk” kelimesi DKK’de çoban çoluk ikilemesi içinde yer alır. Ergin (1997: 76) ve Gökyay (1973: 190) kelimenin anlamını buna uygun olarak “çocuk” şeklinde vermişlerdir. Ancak, DKK’deki “çoluk” kelimesi her iki örnekte de “çoban” kelimesiyle birlikte “çoban çoluk” şeklinde verilmiştir. S. Tezcan, çoluk kelimesinin Türkmen Türkçesinde çobanın kömekçisi (çoban yamağı) anlamına geldiğini ve ayrıca çovluk kelimesinin de “torunun çocuğu” anlamında olduğunu söyleyerek Türkiye Türkçesinde çocuk ile ikileme oluşturan çoluk kelimesinin çovluk ya da çoluk (çoban yamağı) ile bulaşmaya uğradığını belirtmiştir (2018: 303).

M. Tulum-M. M. Tulum (2016: 430), Kaçalin (217: 410), Özçelik de (2016b: 825) kelimenin karşılığını “yamak, çoban yamağı” olarak belirtmişlerdir. Muhtemelen çoluk çocuk ikilemesindeki anlamı gözetilerek Tarama Sözlüğü’ne alınmayan çoluk kelimesinin “çoban yamağı, yamak” anlamıyla sözlüğe alınması gerekir.

2.5. çulğa-: “sarmak, sarmalamak, belemek”.

İbrāhimi tutdurdun hām göne **çulğadun** götürüp oda atdurdun, odı bostān kıldun (D.127b.8).

çulğa- fiili DKK’de sadece yukarıdaki örnekte geçer. DLT’de kelimenin eski şekli olarak *çugla*- “bohçalamak” (ol tonug çugladı. “o elbise vb.ni topladı ve doldurup bohçalandı”) ve *çuglan*- “bohçalanmak” (tawar çuglandı “mal bohçalandı”) (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 432, 472) manasında iki kayıt bulunur. Bu kelime tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde göçüşmeli biçimiyle *çulga*-/*şulga*- “1. giymek, 2. sarmak, dolamak” ve *çulgan*- “1. sarınmak, bürünmek, 2. giyinmek”, *çulgaş*- “dolaşmak, sarılmak” (Toparlı vd., 2003: 54, 254) tespit edilmiştir. Kelime, Harezmi dönemi eserlerinde *çulga*- “sarmak”, Çağatay Türkçesinde *culğa*- “sarmak, dolamak” şeklindedir (Clauson, 1972: 407). *çulğa*- DKK’de olmasına rağmen Tarama Sözlüğü’nde

bulunmamaktadır. Türkiye Türkçesi ölçünlü dilinde ve ağızlarında da görülmemektedir. Kazak Türkçesinde sözcüğün *şulğan-* (şulğa-n-) şekli görülüp *şulğan-* “1. Çizme, keçe çizme, mest gibi konçlu ayakkabıyı içinden sarmak, dolamak. 2. sarınmak, giyinmek”. anlamlarına gelir. *Bala soldattarmen kezdeskan jerine kelip, ayağın qajadı ma, piymasın qayta şulğanıp jatıp, aqırın isqırıp qoydı.* “Çocuk, askerlerle buluştuğu yere gelip ayağını sıyırıp keçe çizmesini tekrar dolayarak yavaşça ısıklık çaldı.”; *Tar laqatqa kirersin bözden kebin şulğanıp.* “Bezden kefene sarınıp dar mezara girersin” (QÄTS, C. 15, 459).

Ergin (1997: 76) ve Gökyay'ın *çolga-* (1973: 190) olarak okuduğu kelimenin *çulga-* olarak TS'ye “sarmak, sarmalamak, belemek” anlamıyla alınması gerekir. Zira kelimenin ilk ünlüsü Kazak Türkçesinde “u” ile *çulga-* şeklindeyken, genel Türkçede ilk hecedeki “u” ünlüsünün “o” olduğu Tatar Türkçesinde *çolga-* “1. İp ya da kumaş ile sarma; ortaya alma, çevreleme; ihata etme, kuşatma” (Ganiyev vd., 2005: 657) ve Başkurt Türkçesinde *solğa-* “sarıp sarmalamak, kuşatmak” (Agişev vd, 1993/II: 217) şeklindedir. Dolayısıyla kelime M. Tulum-M. M. Tulum, Tezcan-Boeschoten, Kaçalin, Özçelik'in okuduğu gibi *çulga-* olmalıdır.

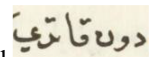
2.6. dilük: “dilinmiş, kesilmiş”.

eger begler geyik alsa, kulağı **dilük** olsa Begil savıncıdur, dëyü Begile gönderürleridi (D.121a.3) Kelime Ergin (2004: 217) ve Gökyay (1973: 116) tarafından *delük* olarak okunup “delik, delinmiş” anlamı verilmiştir. Diğer araştırmacılar ise kelimeyi *dilük* “dilinmiş, kesilmiş” olarak okumuşlardır.

Kökü *til-* olan *dilük* sözcüğünün bu şekline Eski Türkçede rastlanmasa da DLT'de *til-* “boylamasına kesmek, dilmek” (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 881) anlamıyla geçer. Tarama Sözlüğünde ve ölçünlü dilimizde bulunmayan kelime *dilik/dilük* “Üst dudağı yukarıdan aşağıya doğru yarık olan (kimse); dilinmiş, yanılmış; Yırtık, sökük (giyim eşyası için); yırtık” biçimiyle Derleme Sözlüğü'nde yer almaktadır. DKK'deki *dilük* kelimesi *tilik* biçiminde “dilinmiş, kesilmiş” anlamıyla Kazak Türkçesinde yer almaktadır. *Bir qulağı tilik qoydın bəri meniki bola beripti* “Bir kulağı dilinmiş koyunların tamamı benim kabul edilmiş, meğer. (QÄTS, C. 14, 622). Kırgız Türkçesinde de *tilik* kelimesi “kesik, kesilen yer; kulağı yarmak suretiyle yapılan damga, im” (Yudahin, 1994/II: 738) anlamıyla geçer.

Tarama Sözlüğü'nde bulunmayan kelimenin *dilük* “dilinmiş, kesilmiş” şeklinde sözlüğe alınması uygundur.

2.7. dün qat- “gece gündüz yol almak”.

Ëvini çözdü, kaytabanın bozlatdı, qazaqucın kişnetdi, **dün qatdı** , göçdi; yedi gün yedi gece yortdı (D.97a.7).

Eski Türkçe döneminde ilk olarak Tonyukuk yazıtında *tün katdıımız* “geceyi (gündüze) kattık” (Ercilasun, 2016: 612-613) biçiminde geçen ibare DKK'de yalnızca bir kez geçip bugün ölçünlü dilimizde bulunmadığı gibi Tarama ve Derleme sözlüklerinde de geçmez. Bu ifade, günümüz Kazak Türkçesinde de aynı yapı ve anlamda görülmektedir.

Kaz. T. *tün qat-*. QÄTS'nde *tün* “gece” sözcüğünün geçtiği kısımda *tün qat-* ve *tün qatır-* ifadelerine yer verilmiştir. *Tün qattı:* Gece boyu, yürüdü. *Tün qatırdı:* Gece boyu, yol aldı. (QÄTS, C. 14, 491). Kelime Tarama Sözlüğü'ne *dün qat-* “gece gündüz yol almak” şeklinde alınmalıdır.

2.8. eyegü: “kaburga kemiği”.

eyegülü ulalur, kapurgalı böyür (D.9b.7).

DKK'de iki yerde “eyegülü ulalur, kapurgalı böyür” (D.9b.7, D.130a.5) kalıp sözü içinde geçen *eyegü/eyegülü* kelimesi üzerinde okuma ve anlamlandırma bakımından bir sorun yoktur. Tüm araştırmacıların *eyegülü* şeklinde okuduğu kelime kaburga, kaburga kemiği olarak anlamlandırılmıştır. Derleme Sözlüğü'nde kelime *eye* “kaburga kemiği” şeklinde çeşitli illerden (Isparta, Eskişehir, Ankara, Niğde, Antalya, Muğla) derlenmiştir. DLT'de *eyegü* “hayvan vb.nin eye kemiği, kaburga; çadırın kaburgaları, dağın ortasındaki yokuşa benzer kısım” anlamlarıyla bulunur (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 652). Tarama Sözlüğü'nde ve yazı dilimizde yer almayan kelime *eyegü* “kaburga kemiği” olarak Tarama Sözlüğü'ne alınmalıdır.

2.9. gede: “gevşek, adi, zayıf, değersiz”.

ağ tozlu yayı **gede** oğlan! (125b.10).

DKK’de bir yerde geçen kelimeyi Ergin *gide* “kısalmış, kısalmış(?)” (1997: 119, Gökyay, *gide* “kör, topal, kambur, sakat, çelimsiz, zayıf, cüce, güde, kısa boylu” (1973: 212) şeklinde anlamlandırmıştır. Kelimeyi M. Tulum-M. M. Tulum *gide* “gevşek” (2016: 430), Kaçalın *gède* “aşınmış” (2017: 422) olarak okuyup anlam vermişlerdir. Kelime, Derleme Sözlüğü’nde pek çok anlamı olmakla birlikte DKK’daki anlamını çağrıştıran “Çelimsiz, zayıf, cüce (kimse); niteliği düşük, kötü, aşağı (adam); gelişmemiş; kötü” gibi anlamları bulunmaktadır. Kendisinden önceki okuma ve anlamlandırmaları değerlendiren S. Özçelik, *gède* şeklinde okuduğu kelimeyi metnin bağlamından hareketle söz konusu metinde gede yay tamlamasında geçen gede kelimesinin “gevşek, adi, değersiz” şeklinde anlamlandırmaktadır. Kelimenin bu anlamıyla TS’ye alınması uygun görünmektedir.

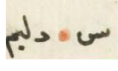
2.10. külük: “hızlı”.

at ayağı **külük** , ozan dili çevük olur (D.9b.6).

DKK’de örnekteki atasözü içinde beş kez geçen (D.89a.2, D.16b.6, D.9b.6, D.142b.12, D.30b.7) *külük* sözcüğü Kıpçak Türkçesi eserlerinde *kulik/külük* “çabuk, hızlı” (Toparlı vd., 2003: 167) şeklinde geçer. Kazak Türkçesinde de aynı kelime *kulik* “Hızlı koşan, yüğrük (at); bir tür at yarışı” olarak varlığını devam ettirmektedir. *Sultan el barda ğana külük*. “Sultan yalnızca halkı varsa yüğrüttür” (QTS, 338); Jüyriktiñ aldı – külük dep, Kekilin, jalın jır ettik. Ömirge bizder külip kep, Ömirdiñ jolın bir öttik. “Hızlı koşanların en iyisi yüğrük diye, kākülün, yelesini överek türkölere kattık. Bu dünyaya biz gülerak gelip hayat yolundan birlikte geçtik” (QÄTS, C. 8, 476). Kelime, Kırgız Türkçesinde de *külük* “koşu atı, yüğrük” (Yudahin, 1994/II: 536) anlamında bulunmaktadır.

Tarama Sözlüğü’nde ve yazı dilimizde bulunmayan kelime Derleme Sözlüğü’nde çeşitli anlamlarının yanı sıra hayvanları ilgilendiren “Boynuzlu olması gerektiği halde, boynuzsuz ya da kısa ve kırık boynuzlu olan hayvan; eşek; boynuzlu keçi” gibi anlamlarla kayıtlıdır. Kelimenin TS’ye “hızlı” anlamıyla alınması uygun olur.

2.11. san (delim) “pek çok, hayli”.

Men bu yêrden gèdelü delü olmış, **san** delim ağca karlar yağmış, dize yêtmiş (D.59a.13).

Sadettin Özçelik tarafından V. Zahidoğlu’na dayanılarak *san delim* şeklinde okunan kelime, DKK’de okunuşu sorunlu olan kelimelerdendir. M. Ergin’in DKK metninde fazlalık diye düşünüp almadığı sözcüğü, S.Tezcan-H. Boeschoten (2018: 91), O. Ş. Gökyay (1973: 54) ile M. Kaçalın (2017: 94) ek şeklinde düşünmüş ve hemen öncesindeki sözcükle beraber *delü olmışsın* şeklinde okumuşlardır (Özçelik, 2016b: 516). M. Tulum-M. M. Tulum’un okuyuşu ise *neler olmış* (Men bu yirden gideli *neler olmış*? Delim ağca karlar yağmış, dize yitmiş) (2016: 267) şeklindedir. *san delim* biçiminde ikileme olarak değerlendirdiğimiz sözcük bağlama uymaktadır. San kelimesi günümüz Türk lehçelerinde “sayı” (Tat., Kaz., Kırg., Özb., Uyg. san; Türkm. sän; Baş. han) (Ercilasun vd., 1992: 752-753) anlamındadır. Bu sözcük Kazak Türkçesinde de *san ret* şeklinde ikileme olarak aynı anlamda kullanılmaktadır.

Kaz. T. *san* “sayı, hesap; çok kez, birçok kez” (QÄTS, C. 12, 633) / *san ret* “oldukça çok, hayli, epeyce” *Saxnada san ret, qosıldıq biz bärimiz*. “Biz sahnede pek çok kez bir araya geldik” (QÄTS, C. 12, 635). Kelimenin *san delim* ikilemesi içinde TS’ye “pek çok, hayli” anlamıyla alınması uygun olur.

2.12. say “seçme, seçkin; uygun”.

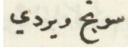
üç yüz **say** cıdalı yigit bunun yanına cem’ oldu (129a.13).

Say kelimesinin DKK’daki manasına hem tarihî hem de ölçünlü Türkiye Türkçesi ve ağızlarında tesadüf edilmemektedir. Kazak Türkçesindeki “uygun, layık; hazır” anlamları bağlamdaki anlama yakındır.

Kaz. T. *say* “uygun, layık; hazır” (QTS, 545). *Aqılıña sözün say, Siz - jalın şoq, biz - bir may*. “Aklınıza sözünüz uygun, siz bir alev, kor; biz ise yağ”. *Ketpenim say, şotum say, Qazsam suğa jetemin, Atanım say, atım say*,

Köşsem nuğa jetenim. “Büyük çapam hazır, küçük çapam hazır; kazarsam suya yetişirim. Devem hazır, atım hazır; göçersem bol ağaçlı sulak yere yetişirim” (QÄTS, C. 12, 539). Kelime yine Karakalpak Türkçesinde Kazak Türkçesindeki gibi “Hazır, tamam; uygun, denk” anlamlarındadır (Uyğur, 2019: 494). Kırgız Türkçesinde de “(Koşu atı hakkında) mümtaz, fevkalâde, marûf” (Yudahin, 1994/II: 640) anlamıyla yer alır. Kelimenin say “seçme, seçkin; uygun” olarak sözlüğe alınması uygun olur.

2.13. sevinç ver- “müjdelemek, müjde vermek”.

At ağızlu Aruz Koca evine çapar geldi, atasına Basatun **sevinç** verdi . Muştuluk! Oğlun Depegözi depeledi! dedi (D.119a.6).

Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü'nde bu anlamda geçmeyen ve DKK'de bir örnekte geçen *sevinç ver-* “sevinçli haber, müjde vermek” ifadesi günümüz Kazak Türkçesinde “süyinşi ber-” olarak kullanılmaktadır. Kaz. T. *süyinşi* “Yeni, sevinçli bir haber için verilen hediye, müjde” *Süyinşisin men bereyin, -dep mağan qaltasınan alıp on som kızıl aqşa berdi.* “Armağanını ben vereyim deyip cebinden çıkartıp bana on som kızıl para verdi. **süyinşi ber!**: Sevinçli haber getirerek müjde isteyen kişinin söylediği söz, müjde(mi) ver!” *Men jazıldım, el-jurtım, süyinşi ber, dombıra alıp änimdi tögilteyim.* Ben iyi oldum, halkım. Bana müjdemi veriniz, dombıramı elime alıp türkülerimi çıkarayım. (QÄTS, C. 13, 413). M. Ergin (1997: 266), S. Tezcan (2018: 317-318) ve S. Özçelik'in de (2016a: 745-746) “sevinçli haber, iyi haber, müjde” gibi anlamlar verip tarihi ve çağdaş lehçelerden deliller getirdiği kelime “müjdelemek, müjde vermek” şeklinde TS'ye alınabilir.

2.14. tohınç: “ayıplama, ayıbını yüzüne vurmak”.

bu kıza basılacak olurısam kalın Oğuz içinde başuma kaşınç yüzüme **tohınç** ederler, dedi (D.41b.11).

Çünkü dedün elbetde varsam gerek. Başuma kaşınç yüzüme **tohınç** olmasun (D. 89b.5). tohınç (<tok+ı-n-ç) kelimesi Dresden nüshasında iki yerde “başa kaşınç, yüze tohınç et-/ol-” deyimini içinde geçer. kakınç/kaşınç kelimesi DKK'nin de yer aldığı çeşitli eserlerden taranarak “1. Hiddet, öfke, sitem, serzeniş. 2. Kalkma, kalkış, harekete geçiş.” anlamlarıyla Tarama Sözlüğü'ne alınmıştır. Ancak yukarıdaki deyiminde geçen ve sadece DKK'de bulunan tohınç kelimesi TS'de yer almaz. Ergin'in *tohunç* “dokunç, kakınç” (1997: 290), Gökyay'ın *tohunç etmek* “başa kakmak, tokmak gibi vurmak, laf sokmak” (1973: 293), Kaçalin'in *yüzüme tohunç ederler* “yüzüme dokunç (tokat) ederler” (2017: 74, 345), M. Tulum-M. M. Tulumların *yüzüme tohunç iderler* “yüzüme vururlar”, S. Özçelik'in de *tohunç* “ayıplama” diye anlamlandırdığı kelimenin bağlama uygun olarak TS'ye “ayıplama, ayıbını yüzüne vurmak” anlamıyla alınması uygun olur.

2.15. tomar: “eğitim amaçlı ok, temrensiz ok”.

Kazan bir **tomar** ile köpeği urdı (25b.2).

Tomar kelimesi Tarama Sözlüğü'nde yer almaz. Derleme Sözlüğü'nde de DKK'deki anlamı geçmez. Türkiye Türkçesinde Güncel Türkçe Sözlük'te bulunan tomar kelimesi Arapça *tûmâr*dan gelip “1. Dürülerek boru biçimi verilmiş deriler veya kâğıtlar. 2. isim, askerlik. Topun içini silmekte kullanılan, ucu fırçalı çubuk.” şekliyle bulunmaktadır. DKK'deki *tomar* sözcüğü, günümüz Kazak Türkçesinde okun bir türü olarak da yer almaktadır.

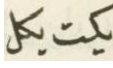
Ergin tomar kelimesinin anlamını “sopa değenek, çubuk” (1997: 291), Gökyay “İh. (tumar) çomak oku. “Tımar oku” dedikleri ucu temrensiz, hatta yuvarlak çomak gibi oktur. Çocuklara ok atmak öğretmek için yaparlar. Dokunursa yaralamaz, yayı da yumuşak olur; (kepaze) de derler; Rad. ağaç kütüğü, yarılmış odun ve yonga” (1973: 293) şeklinde anlamlandırmıştır. S. Tezcan, Gökyay'ın El-İdrâk Haşiyesi'nden hareketle verdiği anlamı yani “tumar oku”nu uygun bulmaz (2018: 127). S. Özçelik ise Tezcan'a katılmayarak Gökyay'ın verdiği anlamın bağlama uygun düştüğünü belirterek tomar için “temrensiz ok, eğitim amaçlı ok” anlamını verir. Kelimenin bugün Kazak Türkçesindeki anlamı da Gökyay ve Özçelik'i desteklemektedir. Kazak Türkçesinde *tomar oq* “Yayla atılan bir ok türü” anlamındadır. *Ärqaysısı ärtürli jağdayda, är qaşıqtıqta qoldanıladı. Bulğın,*

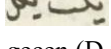
tiyin atatin tomar oq, doğal oq degen bar. “Her biri çeşitli durumlarda, farklı uzaklıklar için kullanılır. As, vurmaya yarayan “tomar ok”, “kavisli ok” vardır”. (QÄTS, C. 14, 254).

Kazak Türkçesinde ayrıca Gökyay’ın tomar için Radloff’tan verdiği “ağaç kütüğü, yarılmış odun ve yonga” anlamı da bulunur. *tomar* “1. Kesilen ağacın yerde kalmış ve kurumuş kısmı kök kısmı. 2. Ateşte yakmak için uygun şekilde kesilen kütük parçası”. Qaşa jöneldi. *Esik aldındağı tomarğa sürinüp qaldı*. “Kaçmaya yöneldi. Kapı önündeki ağacın köküne sürtündü”; *Basına jastıq qılar tomardan da*. “Kütükten başına yastık da yapar” (QÄTS, C. 14, 254).

DKK’de geçen ve TS’de bulunmayan tomar kelimesinin S. Özçelik’in isabetle verdiği “eğitim amaçlı ok, temrensiz ok” anlamıyla sözlüğe alınması uygun olacaktır.

2.16. yigit yeñil “gençler, delikanlılar”.

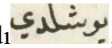
Neye geldinüz, **yigit yeñil**? dediler (D.91a.5).

Bu yaña **yigit yeñil** gördiler kim av bozulmuş, her biri evlü evine geldi (D.123a-6).

DKK’de dört yerde geçen (D.91a-5, D.119b-13, D.123a-6, D.153b-5) mevcut ikilemeyi M. Ergin (2004: 188, 219) *yigit bigler*, O. Ş. Gökyay (1973: 86, 118) *yigit begler* şeklinde okumuşlardır. *yigit yeñil* şeklinde okuyan S. Tezcan, bu ifadenin Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı dönemindeki bazı eserlerde *yigit yeñil*, Çağatay Türkçesinde (Babürname) *yigit-yéleng* şeklinde görüldüğünü; Başkurt Türkçesinde *yigit-yilen* “yiğitler, genç erkekler”, Tatar Türkçesinde *cigüt-cilen* “delikanlılar ve yeniyetmeler”, Kırgız Türkçesinde *cigit-calan* “önderin atlı maiyet erkânı ya da soylu kişiler” biçiminde görüldüğünü ifade eder. (Tezcan, 2018: 329-331). M. Kaçalın (2017: 134, 170) ile S. Özçelik (2016a: 363, 491) bunu *yigit yeñil*, M. Tulum-M. M. Tulum da *yigit yigil* (2016: 345, 293) şeklinde okumuşlardır. Bu ikileme adı geçen Kıpçak grubu lehçelerindeki gibi Kazak Türkçesinde de *jigit-jelen* biçimindedir. Kaz. T. *jigit-jelen* “gençler, yiğitler, delikanlılar”. *Awıldın jigit-jelenin sawıqqa şaqırdı*. “Köyün delikanlılarını eğlenceye çağırdı”. (QTS, 265). DKK’nin Kazakça yayını yapan bilim adamları, metinde *yeñil* şeklinde geçen ikilemenin yazılışında bir hata olduğunu ve doğru okunuşunun “yeliñ” olması gerektiğini, zira bu ikilemenin günümüz Kazak Türkçesindeki *jigit-jelen* şeklinden hareket ederek öne sürerek bu *yeliñ* sözcüğünün de DLT’deki *yeliñ* “bol rüzgâr esen yer” sözcüğü olması gerektiğini ifade ederler (Joldasbekov-Şadiyeva, 2019: 194).

DKK’de ve kimi Anadolu sahasına ait kimi eserlerde geçen kelimenin yigit yeñil “gençler, delikanlılar” şeklinde ikileme olarak TS’ye alınması uygun olur.

2.17. yoşul- “bel suyu akmak, boşalmak”.

Kan Turalı nikābın serpdı, kız köşkden bakaradı; tar kıllığı **yoşuldı** , kedisi mavladı, avsil olmuş tana gibi ağzınuy suyu akdı (D.92a.4).

Çan Turalı nikābın serpdı, kız köşkden bakaradı; tar kıllığı **yoşuldı**, kedisi mavladı, avsil olmuş tana gibi ağzınuy suyu akdı (D.92a.4).

DKK’de yukarıdaki metin içinde yer alan “tar kıllığı **yoşuldı**” ifadesi DKK ile ilgili çalışmalarda farklı okuma biçimi ve önerisi bulunan ifadelerdendir. O. Ş. Gökyay (1973: 87) ve M. Ergin (2004: 188) “taraklığı boşaldı”, M. Tulum-M. M. Tulum (2016: 347) ile O. F. Sertkaya (2007: 1857) “tarıklığı boşaldı”, S. Tezcan-H. Boeschoten (2018: 128) bir kelime tamiri yaparak “tar (ağzından) kıllığı boşaldı”, S. Özçelik (2016a: 367) ise “tar kıllığı yoşuldı” biçiminde okumuşlardır. Okuyuşlarda bazı farklılıklar bulunsun da neredeyse tamamı “beli gelmek, inzal vuku bulmak, boşalmak, gevşemek, suyu akmak” anlamları vererek aynı duruma işaret etmişlerdir. İfadedeki “boşal-” fiilinin ilk harfi “y-“ ile yazılsa da, Dresden nüshasını yazan kişinin metinde sıklıkla bir nokta (b) ve iki noktayı (y) birbirine karıştırdığı ve ilk sözcük de tarıklık/tariklik olarak düşünüldüğü için “boşaldı” şeklinde okunmuştur. S. Özçelik, bu duruma dikkat çekerek sözcüğün gerek yazımından gerekse DLT’deki (yoşul-: “akıp dökülmek, fişkırmak” ve Derleme Sözlüğünde geçen (yoşu-: “5. gevşemek, 7. Hayvan eş isteme dönemini geçirmek”) anlamları sebebiyle yoşul-/yoşuldı şeklinde okunması gerektiğini ifade etmiştir (Özçelik 2016b: 634).

Sözcük DLT’de yoşıl- “(sirke veya boza küp musluğundan) akıtılmak” ve yoşul- “(kan, süt vb.) akmak” biçiminde yer alır (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 982). Ercilasun; Atalay, Clauson, DTS, Dankoff-Kelly başta

olmak üzere DLT ile ilgili yapılmış çalışmalarda *yoşul-* şeklinde okunan sözcüğün Kazaçadaki *josi-* “(sıvılar) şiddetle ve çok akmak”, Kırgızcadaki *çoşu-* “sel gibi akmak, akıntı hâlinde dökülmek” anlamları ve Talat Tekin’in bu biçimiyle okumasından hareket ederek *-o-* ile *yoşul-/yoşıl-* biçiminde okunması gerektiğini ifade ederek bu biçimde okumuştur (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 269). S. Özçelik’in okuduğu şekilde olduğunu düşündüğümüz ifadede geçen *yoşul-* sözcüğü günümüz Kazak Türkçesinde DKK’daki anlamına uygun düşecek şekilde kullanılmaktadır.

Kaz. T. *josi-* “1. toplu halde bir yere doğru hareket etmek, koşuşturmak, bir yere doğru akın etmek. *Josıp jürgen bir jurt*. “Oraya buraya koşuşturmakta olan kalabalık”; 2. Sıvı nesnelerin bolca akmak; bolca dökülmesi. *Kan josıp ketti*. “Kan bolca aktı”. *Mandayınan ter josıdı*. “Alnından bolca ter aktı”. 3. “Hızlı hareket etmek, fırlamak, hızlı gitmek, coşmak”. *Dalanı kezdi küy josıp*. “Bozkırı ezgi süratiyle yayılarak dolaştı”. (QTS, 243). *josıl-* “1. *josi-* fiilinin edilgen biçimi. 2. aşağıya doğru hızlıca dökülmek; hızlıca akmak, akmak, *Kan josılıp tur*. “(Yarasından) hızlıca kan akmakta”. 3. İzin açıkça, belirgin biçimde gözükmesi. *Jılının izi josılıp şıktı*. “Yılının izi karşısında açıkça gözükiyordu” (QTS, 243).

Kelimenin S. Özçelik’in tespit ettiği gibi *yoşul-* “bel suyu akmak, boşalmak” okunuşu ve anlamıyla TS’ye alınması uygun olur.

3. Sonuç

Dede Korkut Kitabı, sahip olduğu söz varlığıyla Türkçenin en özgün ve önemli eserlerindendir. Tarama Sözlüğü, Derleme Sözlüğü’nde, Türkiye Türkçesi yazı dilinde olmayan pek çok veriyi içinde bulundurur. Tarama Sözlüğü’nde toplam 14.143 adet madde başı bulunurken DKK, 498 veriyle sözlüğe en fazla madde başı veren ikinci eserdir. Ayrıca 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki bir zaman diliminde sadece DKK’dan taranan ve Tarama Sözlüğü’ne alınan 115 madde başı olması, bu eserin önemini ortaya koyar.

Tespit ettiğimiz 17 kelimenin (alakan, argap argap, boz oğlan, (çoban) çoluk, çulğa-, dilük, dün kat-, eyegü, gede, külük, san (delim), say, sevinç ver-, tohınç, tomar, yigit yeñil, yoşul-) Tarama Sözlüğü’nde yer almadığı tespit edilmiştir. Bu kelimelerin bir kısmı araştırmacılar tarafından farklı okunup anlamlandırıldığı veya anlamı üzerinde tereddüt bulunduğu için (argap argap, alakan, (çoban) çoluk, san (delim), yigit yeñil, yoşul- gibi) TS’ye alınmamış olabilir. Sadece DKK’de olup Oğuz Türkçesinin tarihî ve çağdaş dönem eserlerinde bulunmayan kimi kelimeler, DKK’daki anlamıyla günümüz çağdaş Türk lehçelerinde korunmaktadır (çulğa-, dün kat-, külük, san, tomar, yoşul- gibi). Hatta dün kat- gibi Eski Türkçede gördüğümüz arkaik kelimeler de yer almaktadır. Tespit edilen kelimeler elbette DKK’de yer alıp Tarama Sözlüğü’ne alınmayan kelimelerin tamamı değildir. DKK’nin titizlikle yeniden ele alınarak Türkçenin söz varlığı açısından büyük bir öneme sahip olan eksik kelimeleri Tarama Sözlüğü’ne kazandırılmalıdır.

Kaynaklar

- Agişev, İ. M. vd. (1993). *Başqort Tiliñ Hüzliğı* (BTH) . I-II, Meskeu.
- Akyıldız Ay, D. (2017). Tarama Sözlüğü: Sözlükbilimi İlkeleri Çerçevesinde Betimsel ve Eleştirel Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 56, S. 56, s. 1-22.
- Alkaya, E. (2020). Dede Korkut Kitabındaki Söz Varlığının Kazak Türkçesindeki İzleri. *TÜRKÜLAD*, C. 4, S. 2, s. 153-188.
- Alkaya, E. (2021). Dede Korkut Kitabı’ndan Tarama Sözlüğü’ne Alınan Tek Veriler Üzerine Bir Değerlendirme. *Doğumunun 60. Yılında Nevzat Özkan Armağanı Ediyâ Yazıkâ* (Ed. Hacer Tokyürek-Beytullah Bekar), Ankara: Nobel Yayınları, s. 193-235.
- Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. London: Oxford University Press.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ercilasun, A. B. (2019). *Nehir Destan Oğuzname (Oğuz Bitig)*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ercilasun, A. B. vd. (1992). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Ankara: KB Yayınları.
- Ercilasun, A. B., Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti’t-Türk. Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: TDK Yay.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: MEB Yay.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*. Ankara: TDK Yay.
- Ergin, M. (2004). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: TDK Yay.

- Ganiyev, F vd. (2005). *Tatar Tiliniñ Aqlatmalı Süzligi*. Kazan: Kazan Matbugat Yortı Neşriyatı.
- Gökyay, O. Ş. (1943). *Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay.
- Januzaqov, T. (Red.) (1999). *Qazaq Tiliniñ Sözdigi* (QTS). Almatı: Dayk-Press Baspası.
- Joldasbekov, M., Şadiyeva, G. (2019). *Korkut Ata Kitabı* (QAK). Nur-Sultan: Kültegin Baspası.
- Kaçalin, M. S. (2017). *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*. Ankara: TDK Yay.
- Özçelik, S. (2016a). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin*. Ankara: TDK Yay.
- Özçelik, S. (2016b). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Giriş, Notlar*. Ankara: TDK Yay.
- Qazaq Ądebi Tiliniñ Sözdigi* (QĀTS) (2011). 15 Cilt, Almatı: A. Baytursınlı Atındağı Tilbilimi İnstitutı Yay.
- Tarama Sözlüğü*. (1996). 8 Cilt, Ankara: TDK Yay.
- Tezcan, S. (2018). *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Tezcan, S., Boeschoten, H. (2018). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Tietze, A.-Tekin, T. (1994). Tarama Sözlüğü Üzerine Bazı Açıklamalar II. *Türk Dilleri Araştırmaları*, S. 4, s. 159-169.
- Toparlı, R., Vural, H., Karaatlı, R. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Tulum, M., Tulum, M. M. (Haz.). (2016). *Oğuznameler. Oğuz Beylerinin Hikâyeleri*. Ankara: AKM Başkanlığı Yay.
- Uygur, C. V. (2019). *Karakalpak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Yudahin, K. K. (1994). *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah Taymas), Ankara: TDK Yay.
- <https://sozluk.gov.tr/>

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
☒ Bu çalışmanın yazarı, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazarı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazarı kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-